

Tēma 1: GLOBĀLĀ PILSONĪBA

Mēs varam rīkoties un mēs varam ieviest pārmaiņas. Bet vispirms mums ir jāsaprot kāda patiesība, ka, lai kas, ko mēs daram – vai nedaram – atstāj ietekmi uz dzīves veidu, kurā mēs visi esam saistīti. Mēs vienmēr esam iesaistīti, pat ja domājam, ka sežam malā. Mēs patērējam resursus, mums ir attiecības, strādājam, lai sasniegtu mērķus. Nav tādu iespēju, kad mēs nebūtu iesaistīti tajā, kas notiek. Jautājums ir – kā pēc iespējas labāk mēs varam būt iesaistīti? Būsim aktīvi pilsoņi! Veiksim pārmaiņas! Labākais veids, kā to darīt ir dot iespēju skolēniem, uzdodot pareizos jautājumus, kas viņus noved pie darbībām un izmaiņām.

Frans Pīveijs (Fran Peavey), sociālais darbinieks no Ziemeļu Amerikas attīstīja stratēģiskās jautāšanas pieeju. Stratēģiskie jautājumi tiek veidoti tā, lai radītu kustību un veicinātu radošumu. Tie ir atvērtie jautājumi, kas veicina jaunu domāšanas veidu un vada uz rīcības stratēģiju. Stratēģiskā jautāšanas metode var būt pilnvarojošs process, kas vada skolēnus cauri loģiskais secībai, kas nodrošina pārbaudi un pārvērš bažas rīcībā.

Stratēģisko jautājumu grupā ietilpst:

- novērošanas jautājumi;
- sajūtu jautājumi;
- vīzijas jautājumi;
- izmaiņu jautājumi;
- alternatīvu apdomāšana;
- personisko lietu un atbalsta jautājumi;
- personīgās rīcības jautājumi.

Stratēģiskā jautāšana nav manipulatīva. Tas nav skolotāja uzdevums izdomāt, ko skolēniem vajadzētu darīt, un kaut kā panākt, lai viņš vai viņa to dara, drīzāk skolotājam vajadzētu ļaut ar jautāšanas palīdzību aizvadīt procesu uz skolēnu centrētu mācīšanās pieeju.

Stratēģiskā jautāšana var tikt lietota jebkurā sarunā vai jebkurā situācijā. Vienkārši atcerieties palikt atvērti jaunām alternatīvēm un izvairieties no jā/ nē jautājumiem. Vienmēr meklējiet vairāk par divām iespējām. Pat tad, ja pēc dabas neesat ļoti atvērta persona, pieņemot šīs stratēģijas, jūs attīstīsiet sevī atvērtības un brīvības paradumu.

1a Aktivitāte „Sociālās pārmaiņas skolā“

Sekojošajiem jautājumiem, skolēni grupās diskutē un dalās ar savu nākotnes vīziju par sociālām problēmām skolā. Viņi ņem situācijas dotos lielumus un veido personīgo rīcības plānu, lai provocētu nepieciešamās pārmaiņas.

 Ilgspējīgas attīstības prasmes	Gaidu kompetences; Normatīvās kompetences; Stratēģiskās kompetences; Sevis izpratnes kompetences.
 Mācību programma	Valodas; Psiholoģija; Ētika; Vēsture; Sociālās zinības / tiesības.
 Padomi un rekomendācijas	Ja jūs gribat izprast jautāšanas spēku un iemācīties kā būt par labu izjautātāju, tad sāciet ar šo aktivitāti. Tas var būt lietderīgi, ja jums ir nepieciešams pilnvarot skolēnus veikt izmaiņas un jāizmanto viņu motivācija. Šajā aktivitātē jums jābūt labam klausītājam. Neaizmirstiet par to!
 Nepieciešamie materiāli	Jautājumu saraksts; Papīrs un zīmuļi, rakstāmpiederumi.

INSTRUKCIJA: Sakārtojiet klasi grupu darbam. Atkarībā no situācijas, vai ierosiniet pats vai lūdziet to izdarīt skolēniem, izvēlieties kādu sociālu problēmu jūsu skolā (iebidēšana, vardarbība, narkotikas un alkohols, neplānota grūtniecība), radiet uzticamu atmosfēru un sagatavojieties jautāt un klausīties. Piemēram: Skolas vadība grib uzzināt skolēnu viedokli par emocionālo atmosfēru skolā, un kā to uzlabot, lai katrs justos pieņemts, pašizpaužies.

Lūdziet skolēnus strādāt grupās pa 4 - 6 personām. Iedodiet katrai grupai vienu komplektu ar jautājumiem un lūdziet viņiem savā starpā diskutēt. Sāciet ar pirmo grupu - 1. Novērošanas jautājumi. Pēc diskusijām mazās grupās lūdziet, lai viens skolēns no katras grupas dalās un izstāsta visiem viņu viedokli.

Turpinājumā, dodiet katrai grupai otru jautājumu komplektu - 2. Sajūtu jautājumi. Strādājiet šādā veidā ar visām jautājumu grupām, kamēr jūs saņemsiet sarakstu, kurā uzskaitītas katra skolēna personiskās rīcības.

Atkarībā no tēmas jūs varat samazināt vai palielināt jautājumu skaitu. Sekojiet tai pašai kārtībai kāda bija Stratēģisko jautājumu grupā.

Jautājumu grupu saraksts:

1 Novērošanas jautājumi

Ko tu zini par šo iznākumu?
Ko tu redzi, dzirdi?
Kā tu par to uzzināji?
Ko tu zini noteikti un par ko tu neesi pārliecināts?
Kā citi cilvēki ir ieinteresēti tajā?
Kā tas ietekmē tavu vietējo rajonu?
Kādas ir galvenās kultūras struktūras, kas ietekmē šo situāciju?

2 Sajūtu jautājumi

Kā tu jūties iegūstot šādu iznākumu?
Vai šis iznākums ietekmēja tavu personīgo fizisko un emocionālo labklājību?
Kā šī situācija ietekmēja tavas sajūtas tavā ģimenē?
Kā šī situācija ietekmēja tavas sajūtas tavā zemē, tavā skolā?

3 Vīzijas jautājumi

Kāda ir šī iznākuma nozīme tavā personīgajā dzīvē?
Kā šī situācija varētu mainīties, ja tev būtu iespēja noteikt kādai tai būtu jābūt?
Ja mēs gribētu radīt revolucionāras pārmaiņas, ko mēs darītu?

4 Pārmaiņu jautājumi

Kādas pūles tas prasītu, lai ienestu šo situāciju tavā vīzijā?
Kas tieši būtu jāmaina?
Par ko šīm pārmaiņām būtu jāklūst? Nosauc pēc iespējas vairāk veidus.

5 Alternatīvu apdomāšana

Kā šajā kontekstā tava pirmā alternatīve ietekmētu nākošās?
Kāda būtu iedarbība uz vidi?
Kā tu sasniegtu šo mērķi? Kādi ir citi veidi?
Apdomājiet katras alternatīves sekas:
Kā tava pirmā alternatīve ietekmētu citas mūsu grupā (pilsētā utml.)
Kāda būtu iedarbība uz vidi?
Apdomājiet šķēršļus:
Kas būtu jāmaina saistībā ar alternatīvu "A", lai varētu uzskatīt, ka uzdevums ir paveikts?
Kādi spēki mūsu sabiedrībā/skolā varētu daboties pret šiem mērķiem.

6 Personisko lietu un atbalsta jautājumi

Ko no tevis tas prasītu – ņemt dalību pārmaiņu veikšanā?
Ko tu gribētu darīt, ko būtu lietderīgi ieviest šajās pārmaiņās?
Kāds atbalsts tev būtu nepieciešams, lai strādātu šo pārmaiņu ieviešanā?

7 Personīgās rīcības jautājumi

Ar ko tev būtu nepieciešams izrunāties par savu vīziju?
Kādi ir tavi pirmie soļi?
Kā tu vari sapulcināt citus kopā, lai strādātu pie šīm pārmaiņām?

Aktivitātes veidotas lietojot "grupu" jautājumus no Frana Pīverija (1994) "Ar dzīves žēlastību: Pārdomas par sociālās dzīves esenci" ("By Life's Grace: Musings on the Essence of Social Change").

Refleksijai jūs varat uzdot vēl dažus jautājumus.

Jautājumi:

- Ko tu domā par Startēgisko jautājumu procesu? Kas sagādāja grūtības?
- Vai tu sajuti, ka tas bija autentisks komunikācijas veids? Kāpēc?
- Vai process palīdzēja tev justies vairāk pārliecinātam par nākotini?
- Vai pēc dalības Startēgiskajā jautāšanā tu jūties mazliet labāk sagatavots, lai iesaistītos darbībā?

1b Aktivitāte „Personība un identitāte“

Skolēni analizē piedāvātos attēlus un dalās ar savu viedokli par attēlā atspoguļoto dzīves situāciju. Viņi pārdomā kā savu dzīvesveidu, tā arī citu cilvēku dzīvesveidu un to ietekmi uz lokālo un globālo vidi.

 Ilgspējīgas attīstības prasmes	Sistēmiskās domāšanas kompetences; Sadarbības kompetences; Kritiskās domāšanas kompetences.
 Mācību programma	Vēsture; Matemātika; Literatūra; Ģeogrāfija; Sociālās zinības / tiesības.
 Padomi un rekomendācijas	Ja jums ir laika limits, tad jūs varat izvēlēties tikai kādu daļu no aktivitātes vai paņemt tikai to daļu, kas ir visvairāk piemērota tiešu jūsu tēmai. Jūs varat pievienot jūsu personīgos attēlus, atkarībā no tēmas vai diskusijas.
 Nepieciešamie materiāli	Attēli no pielikuma 9, # 1–6.

Kas mūs padara par cilvēkiem?

INSTRUKCIJA: Parādiet attēlu # 1 un izklāstiet zemāk esošo informāciju. Tad uzdodiet skolēniem jautājumus.

Lao Tadzī, Konfucijs, Buda, Mozus, Kristus un Muhameds visi pievērsa uzmanību uz cilvēkiem svarīgiem nemateriāliem, garīgiem, eksistenciāli svarīgiem jautājumiem, un uz attiecībām starp indivīdu un kopienu. Šodienas globālās kopienas fokuss ir orientēts kā uz nemateriālām, tā uz materiālām vajadzībām. 2030 gada Kārtības rullis un Ilgtspējīgas Attīstības Mērķi akcentē tiesību, taisnīguma, tolerances, cieņas, goda, empātijas, rūpju, uzticēšanās un solidaritātes lomu.

Jautājumi:

- *Vai attēls # 1 liek man domāt par kādām vajadzībām?*
- *Kā tu jūties, kad kāds tevi neciena?*
- *Vai skolēni tavā klasē ir tolerantā vieni pret otru?*
- *Vai tu vari minēt kādu piemēru, kas pastāsta par empātisku uzvedību tavā klasē?*
- *Vai tu vari piemēklēt citu attēlu, kas norāda uz tiesību, tolerances un sociālās atbildības dažādiem veidiem?*

Attēls #1 Avots: Lina Strauke

Atpakaļ pie pamatiem

INSTRUKCIJA: Parādiet attēlu # 2 un izklāstiet apakšā esošo informāciju. Tad uzdodiet skolēniem jautājumus.

Pietiekamība bieži tiek aprakstīta kā “laimīgs tas, kam pietiek” vai “funkcionēšana limitētos ietvaros”. Bet pārdomājot pietiekamības definīciju par to, kas ir mēreni, vai pārmērīgi un grezni, domas laiku pa laikam mainās. Daži pietiekamību saprot kā “darīt bez” jautājumu vai upurēšanos, citiem justies pietiekoši nozīmē darboties kādos noteiktos limitos.

Jautājumi:

- *Kādus ierobežojumus iesaka attēls # 2?*
- *Ja vien tev būtu iespēja nolikt malā vienu darbu no ikdienas darbiem, kuru tu izvēlētos?*
- *Ko tu pārdomāji, kad izlēmi? Kas tev bija vissvarīgākais, izdarot izvēli?*

Attēls #2 Avots: Leonid Smulskiy

Gara dzīve

INSTRUKCIJA: Parādiet attēlu # 3 un izklāstiet apakšā esošo informāciju. Tad uzdodiet skolēniem jautājumus.

Saskaņā ar 2014 gada Pasaules Veselības organizācijas statistiku, ja cilvēks ir dzimis Nigērijā vai Čadā, viņam ir viens no īsākiem dzīves ilgumiem, salīdzinājumā ar citu valstu iedzīvotājiem. Ja cilvēks ir dzimis Japānā vai Islandē, viņam ir viens no garākiem dzīves ilgumiem.

Jautājumi:

- *Aplūkojot attēlu # 3. Apspriežat pozitīvos/pluss faktoros par šo ideju: “Katrs cilvēks drīkst dzīvot tur, kur var nodzīvot garu dzīvi.”*
- *Turpinājumā diskutējiet par negatīvām lietām un potenciālām problēmām, kas varētu rasties, ja šī ideja būtu reāla.*
- *Visbeidzot, padomājiet, ko būtu interesanti uzzināt, vai noskaidrot, vai pamēģināt, saistībā ar šo ideju.*
- *Kā būtu justies 100 gadus vecam? Kā izskatītos tava diena, ja tu būtu tādā vecumā?*

Attēls #3 Avots: Colourbox.com

Es – globāls pilsonis?

INSTRUKCIJA: Parādiet attēlu #4 un izklāstiet apakšā esošo informāciju. Tad uzdodiet skolēniem jautājumus.

Ir cilvēki, kas apgalvo, ka mūsdienu jauniem cilvēkiem ir vairākas identitātes. Citi savukārt apgalvo, ka jauniem cilvēkiem patiesībā iztrūkst sava pamata identitāte, un viņi to konstruē tādu, kādu to pieļauj apstākļi.

Jautājumi:

- *Aplūkojiet attēlu #4. Ko jūs domājat par sekojošu apgalvojumu: “Cilvēkiem vajadzētu ieaudzināt kā globālo identitāti tā individuālo”*
- *Kādi varētu būt šīs idejas pozitīvie/plus faktori?*
- *Vai jūs saskatat šajā problēmā arī negatīvus aspektus?*
- *Padomājiet, ko būtu interesanti uzzināt, vai noskaidrot, vai pamēģināt, saistībā ar šo ideju?*

Attēls #4 Avots: Lewis Akenji

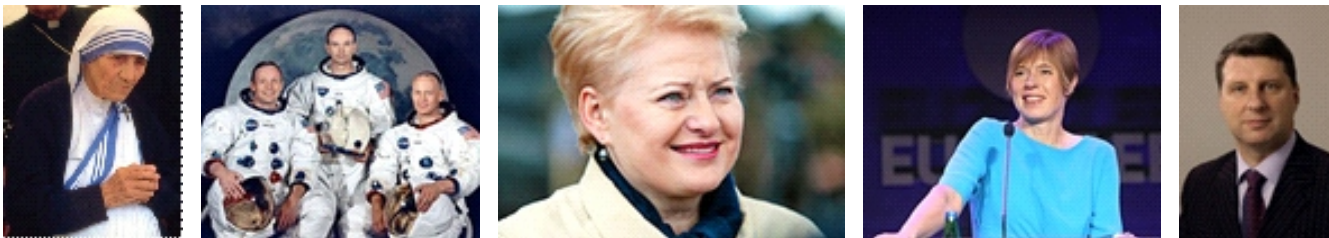
Atšķirīgās dzīves pieejas

INSTRUKCIJA: Parādiet attēlu #5 un izklāstiet apakšā esošo informāciju. Tad uzdodiet skolēniem jautājumus.

Cilvēki izvēlās ļoti dažādus ceļus, kā dzīvot. Viņu dzīves var mūs iedvesmot, tieši tāpēc, ka tās ir atšķirīgas no vairākuma. Tāpēc, ka šie cilvēki dara kaut ko citādi. Apspriežat attēlā #5 redzamo personu dzīvesveidu. Māte Terēze – viņu apbrīvoja daudzi, dēļ viņas pašai izvēlētajā labdarības darbā, ko viņa veica dzīves garumā. Apollo 11 apkalpes portrets. No kreisās uz labo – Neils Armstrongs, Mihails Kolins un Bāzls Aldrins – pirmie cilvēki, kas izkāpa uz Mēness 1969. gadā. Baltijas valstu prezidenti (2018): Dalia Gribauskaite (Lietuva); Kersti Kaljulaid (Igaunija); Raimonds Vējonis (Latvija).

Jautājumi:

- *Kāda veida dzīvesveidus viņi dzīvo? Kā viņus var salīdzināt?*
- *Kā tu domā, kāda veida patēriņš ir raksturīgs viņu dzīvesveidam?*
- *Kas raskuro tavu dzīvesveidu?*

Attēls #5 Avots: Wikimedia Commons

Skolēni var arī tikt dalīti mazākās grupās. Katra grupa sameklē vai paņem attēlu ar personu, kas nepārprotami atspoguļo viņas/ viņa profesiju vai intereses. Vispirms katra grupa mēģina izveidot īsu stāstu par attēloto personu. Pēc tam katra grupa izstāsta visai klasei viņu izvēlēto personu stāstus. Visi kopā diskutē par tēmu kā šo trīs atšķirīgo cilvēku patēriņš raksturo viņu identitāti, un kā viņi savstarpēji atšķirās.

Ja es būtu karalis

INSTRUKCIJA: Parādiet attēlu # 6 un izklāstiet apakšā esošo informāciju. Tad uzdodiet skolēniem jautājumus.

Ēģiptieši, mezopotāmieši, ķīnieši, indieši un romieši, visi attīstīja tādu ekonomisko modeli, kas veidojas pretrunas ilgspējības un kopības pamatiem. Un tādējādi sabiedrība bieži tika sadalīta divās daļās. Tur bija bagātie un tur bija nabagi, un pavisam nedaudzi bija pa vidu. Un tas bija vispārpieņemts fakts, ka augstajās klasēs dzimušajiem bija "iedzimtas tiesības", var būt pat "Dieva dotas" tiesības, patērēt visas sabiedrības resursus, lai apmierinātu savas vajadzības pēc greznības.

Jautājumi:

- *Vai tu vari atrast attēlus, kuros redzami cilvēki joprojām dzīvo šādu dzīvesveidu?*
- *Ko tas nozīmē visiem būt vienlīdzīgiem? Vai tas ir iespējams?*
- *Kā situācija varētu mainīties, ja tā būtu atkarīga no tevis?*
- *Ja mēs gribētu radīt revolucionāras pārmaiņas, ko mēs darītu?*

Attēls #6 Avots: Colourbox.com

1c Aktivitāte “Pirmā lieta, kas tev ienāk prātā, kad es saku ... ,”

Skolēniem tiek doti atslēgas vārdi un viņi, bez apdomāšanas pieraksta atbildes. Tad viņi savstarpēji dalās ar savām asociācijām un apspriež atšķirības.

 Ilgspējīgas attīstības prasmes	Sevis izpratnes kompetences.
 Mācību programma	Vēsture; Matemātika; Literatūra.
 Padomi un rekomendācijas	Lietderīgi būtu, ja jūs uzvedinātu skolēnus tādā domāšanas virzienā, kas viņiem liktu saprast savu lomu savas skolas vides izzināšanā. Dalībnieki veido savu individuālo izpratni par šī brīža vidi un kopā izpēta, ko tas nozīmē.
 Nepieciešamie materiāli	Papīrs un rakstāmpiederumi.

INSTRUKCIJA: Katra kategorija tiek skaļi nolasīta. Dalībnieki raksta pirmo domu/lietu/sajūtu, kas ienāk prātā uz līmlapiņas vai neliela papīra gabala. Viņu atbildes var tikt izvietotas uz galda vai pielīmētas uz lielas papīra loksnes (viena pret katru kategoriju).

Mudiniet dalībniekus rakstīt jebko, kas ienāk prātā. Tā var būt doma, sajūta, jautājums vai “Es nezinu”, labi vai slikti.

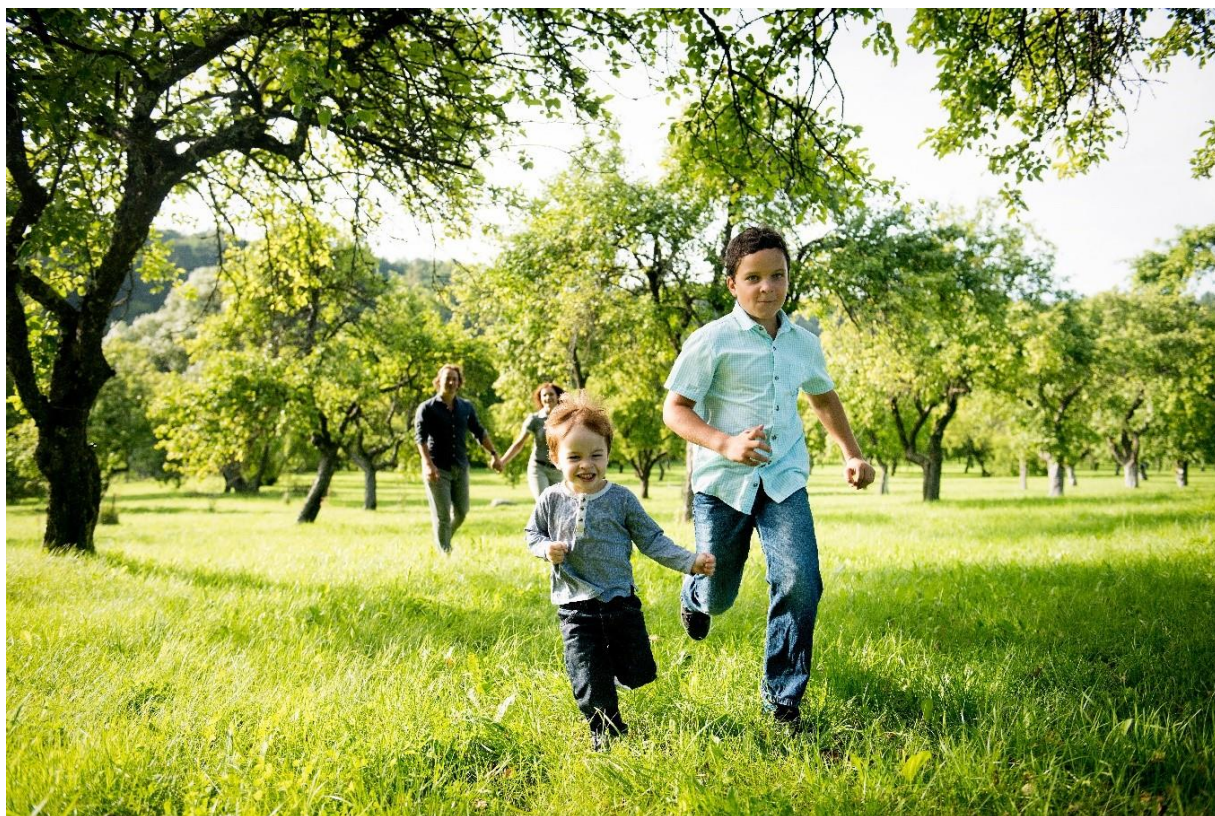
Kategorijas:

- 1)Tavas skolas nosaukums
- 2)Skolēnu dzīve
- 3)Ilgspējība
- 4)Līdzdalība
- 5)Nākotnes cerības
- 6)Miers
- 7)Atbildība
- 8)Brīvā laika baudīšana
- 9)Izglītība
- 10)Pilsoniskums

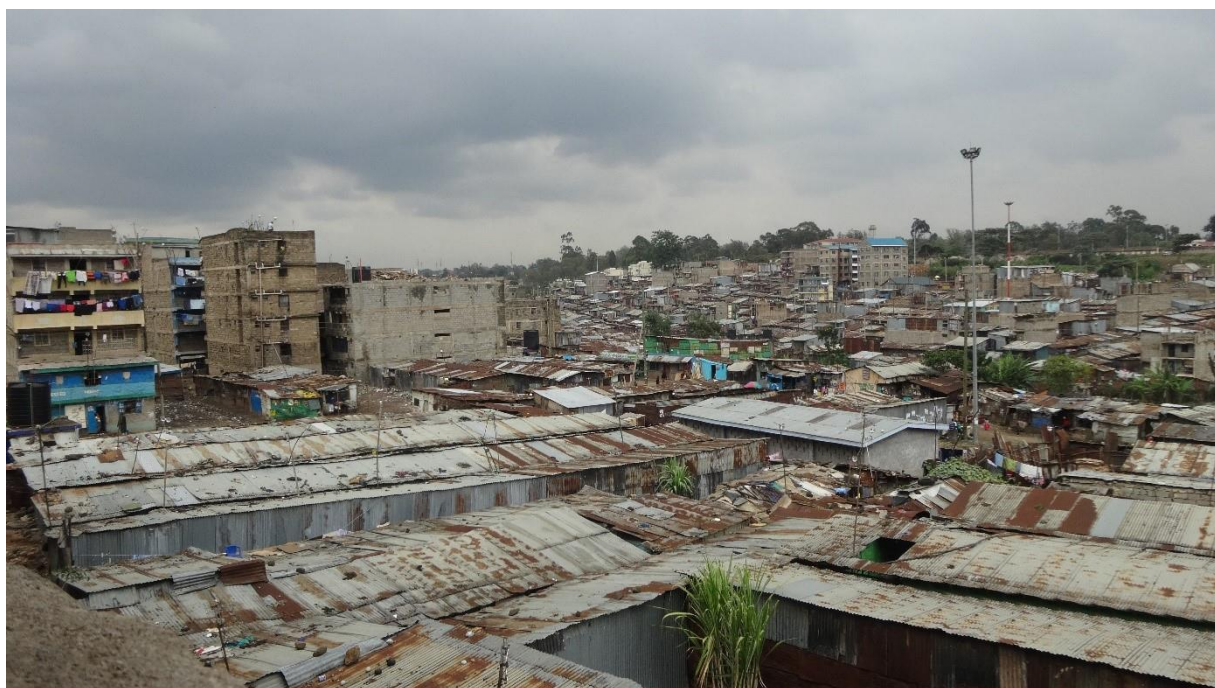
Jautājumi:

- Kā tu juties, kad mēģināji pierakstīt savu reakciju uz katru kategoriju?
- Kādas spējas tu pielietoji pildot šo aktivitāti patstāvīgi?
- Kādas spējas tu pielietoji pildot šo aktivitāti kopā ar pārējiem?
- Ko tu iemācījies no šīs pieredzes?
- Ko tās tev pstāstīja par šo lietu nozīmi tavā skolā?

Pielikums 9 – aktivitātei „Personība un identitāte“, „Satikšanās viducī“, „Ko mēs pārkam? “

Attēls #1 Avots: Lina Strauke

Attēls #2 Avots: Leonid Smulskiy

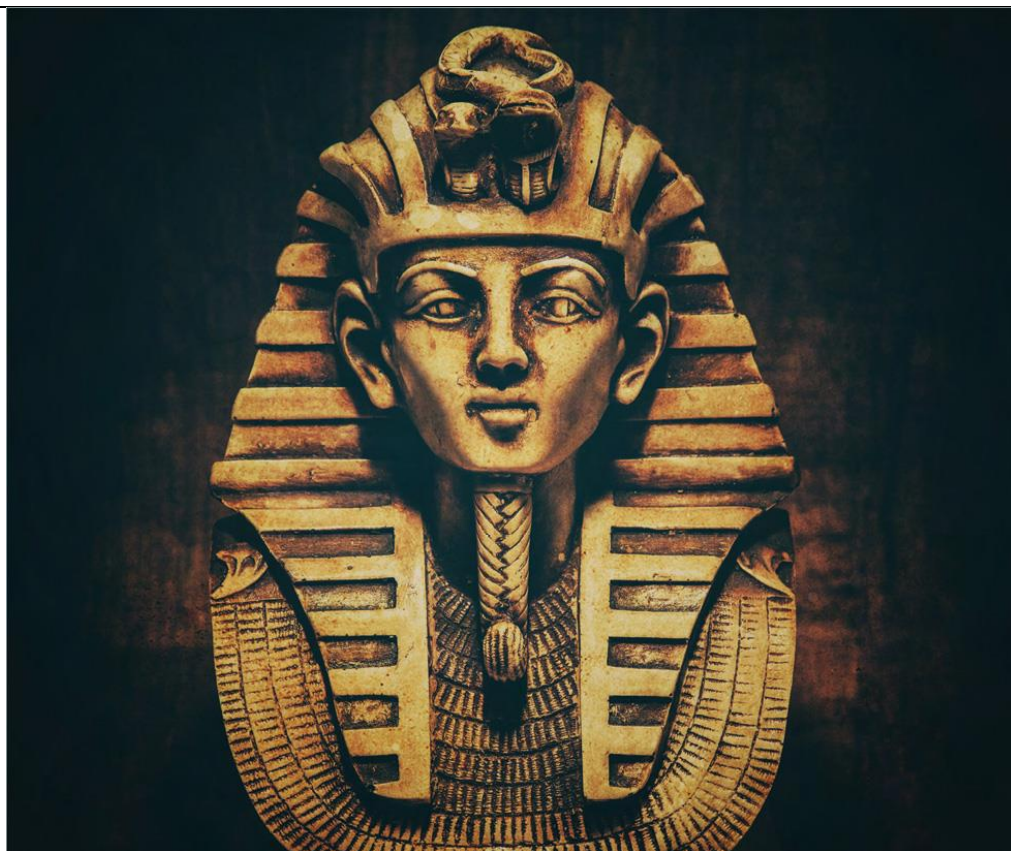
Attēls #3 Avots: Colourbox.com

Attēls #4 Avots: Lewis Akenji

Attēls #5 Avots: Wikimedia Commons

Attēls #6 Avots: Colourbox.com

Attēls #7 Avots: Leonid Smulskiy

Attēls #8 Avots: Leonid Smulskiy

Attēls #8 Avots: Leonid Smulskiy

Attēls #10 Avots: Leonid Smulskiy

Attēls #11 Avots: Colourbox.com

Attēls #12 Avots: Lina Strauke

Attēls #13 Avots: Leonid Smulskiy